

Współpraca polsko-litewska w kontekście utworzenia wspólnego europejskiego rynku energii w latach 2004–2015

Stanisław Pilżys*

Wstęp

Rok 2004 dla wielu krajów Europy Wschodniej był wyjątkowy pod względem wydarzeń politycznych. W tym roku Polska i Litwa stały się członkami Unii Europejskiej. Litwa dołączyła również do Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego. Przystąpienie do Unii Europejskiej oraz uczestnictwo w sojuszu obronnym NATO były wynikiem obranego wcześniej kierunku rozwoju na wzór krajów zachodnioeuropejskich. Polska i Litwa zobowiązały się przekazać część własnej suwerenności na rzecz władz unijnych. Jednym ze strategicznych celów Unii Europejskiej jest ścisła współpraca w zakresie rozwoju wspólnej energetyki, głównie bezpieczeństwa energetycznego regionu, zwiększenia konkurencyjności oraz ochrony środowiska naturalnego.

Podstawowym celem artykułu jest przedstawienie sposobu, w jaki rozwijała się współpraca Polski i Litwy w zakresie energetyki po przystąpieniu do UE. Warto zauważyć, że praktycznie wszystkie wspólne projekty wiążą się z tworzeniem przez UE wspólnego rynku energii, dlatego zasadne wydaje się analizowanie współpracy od roku 2004.

Obecny minister energetyki Rokas Masiulis w jednym ze swoich wywiadów powiedział, że do najważniejszych obszarów współpracy Litwy i Polski w energetyce zalicza następujące projekty: budowę gazociągu polsko-litewskiego (GIPL), połączenie elektro-energetyczne LitPol Link, działalność Orlenu na Litwie, europejski plan połączenia bałtyckich rynków energetycznych (BEMIP), budowę wspólnego rynku europejskiego i Unii Energetycznej, rozwój sektora węglowodorów niekonwencjonalnych oraz szereg mniejszych małoskalowych projektów gazowych (LNG). Jego zdaniem Polska – będąca jedyną racjonalną drogą dla

---

*Stanisław Pilżys – mgr, Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Ekonomiczno-Informatyczny w Wilnie, Katedra Ekonomii.

państw bałtyckich i Finlandii do połączenia z systemem zachodnioeuropejskim (Jakóbiak 2015b) – jest kluczowym partnerem dla Litwy. W pracy zostaną przybliżone tylko najistotniejsze, zdaniem autora, projekty polsko-litewskie: most energetyczny, wspólny gazociąg i budowa elektrowni jądrowej na Litwie.

Główną tezę artykułu jest stwierdzenie, że współpraca energetyczna Polski i Litwy nie zawsze jest uzasadniona ekonomicznie i bez polityki energetycznej UE byłaby ona o wiele mniej zaawansowana. Termin „uzasadnienie ekonomiczne” oznacza sytuację, w której urzeczywistnienie jakiegokolwiek projektu energetycznego jest atrakcyjne dla sektora prywatnego, przy czym nie bierze się pod uwagę polityki energetycznej państwa, w szczególności dotyczącej bezpieczeństwa energetycznego. Bezpieczeństwo energetyczne można zdefiniować jako *w dużej mierze niezagrożony dostęp do różnych nośników energii (gaz, ropa, węgiel, energia jądrowa), zapewnienie ciągłości ich dostaw oraz dobrze rozwinięta infrastruktura energetyczna* (Nowak 2010, s. 219). Niestety koszty bezpieczeństwa energetycznego trudno precyzyjnie oszacować, ponieważ zależą one od wielu czynników oraz sytuacji polityczno-ekonomicznej na całym świecie.

Można zauważyć, że projekty uznane przez UE za priorytetowe są skutecznie rozwijane, podczas gdy inne zatrzymują się na poziomie deklaracji. Unijne projekty energetyczne mają głównie podłoże polityczne, a nie ekonomiczne. Niemniej wspólna polityka energetyczna może być w przyszłości bardzo korzystna dla odbiorców. Chodzi głównie o wzrost konkurencyjności, w wyniku którego mogą spaść ceny, i zwiększenie bezpieczeństwa oraz stabilności dostaw gazu i energii elektrycznej.

W pracy zostaną wykorzystane takie metody badawcze jak: analiza raportów krajowych i międzynarodowych, aktów prawnych, not prasowych i wywiadów, analiza i konstrukcja logiczna oraz, w mniejszym stopniu, metoda statystyczna.

Wspólny europejski rynek energii

Wspólny rynek energii w historii UE nie jest koncepcją nową, jednak bardzo ważną dla istnienia całej Unii. Jest on kluczowy dla rozwoju europejskiej gospodarki oraz utrzymania konkurencyjności na światową skalę. Mimo to proces integracji aż 28 krajów i ich systemów energetycznych jest stosunkowo powolny.

Jednolity rynek energii powinien przyczynić się do wzrostu konkurencyjności, a w efekcie – zmniejszyć ceny dla wszystkich odbiorców. Konkurencyjność rynku nie jest jedynym celem UE. Prowadzi ona też aktywną politykę ochrony środowiska naturalnego, promując wybrane niskoemisyjne źródła energii. Zmniejszanie emisji gazów cieplarnianych często jest równoznaczne z większymi kosztami wytwarzania energii elektrycznej. Zdarza się również, że budowa gospodarki niskoemisyjnej wymusza zwiększenie importu mniej emisyjnych paliw, takich jak gaz, co negatywnie wpływa na bezpieczeństwo energetyczne z racji ograniczonej liczby dostawców.

Politykę energetyczną można zdefiniować jako świadomą i celową działalność państwa (lub grupy państw) dotyczącą racjonalnego zarządzania zasobami energii w celu osiągnięcia bezpieczeństwa energetycznego niezbędnego dla utrzymania i poprawy życia obywateli. Warto zauważyć, że polityka energetyczna zawiera w sobie elementy dóbr prywatnych i państwowych. Oznacza to po prostu, że w każdym państwie istnieją osoby (oraz grupy interesu), które są bezpośrednio zainteresowane kształtowaniem polityki energetycznej, ponieważ same uczestniczą w jej produkcji i konsumpcji (Hughes, Lipsy 2013).

Analizując tzw. pakiety energetyczne UE, można zaobserwować, jakie są najważniejsze kierunki polityki energetycznej UE. Ostatni, trzeci, pakiet energetyczny został przyjęty jeszcze w 2011 r. Zawiera on dyrektywy i rozporządzenia dotyczące wspólnego rynku gazowego i energii elektrycznej, w tym rozbudowy europejskiej infrastruktury. Ten ostatni element jest szczególnie ważny dla Polski i Litwy, ponieważ główną przeszkodą w utworzeniu w pełni funkcjonującego wspólnego rynku energii elektrycznej w UE są ograniczenia techniczne dotyczące przepustowości linii elektroenergetycznych.

Projekty infrastrukturalne mogą być finansowane z szeregu instrumentów unijnych, takich jak Connecting Europe Facility (CEF) lub Trans-European Networks (TEN-Energy). Projekty w sektorze energetycznym związane z rozwojem badań i innowacyjnością mogą być również finansowane z funduszy Horyzont 2020 czy NER 300.

Kraje bałtyckie znajdują się na marginesie rynku elektroenergetycznego UE, ponieważ wszystkie należały do Związku Radzieckiego i były zintegrowane z jego systemem energetycznym, tzw. system BREL. Mimo upływu ponad dwóch dekad od czasu rozpadu bloku socjalistycznego, ich system energetyczny, z wyjątkiem połączenia Estlink między Estonią a Finlandią, nie został połączony z krajami z Zachodniej Europy.

17 czerwca 2009 r. Komisja Europejska oraz premierzy krajów z regionu Morza Bałtyckiego podpisali memorandum, na podstawie którego powstał Baltic Energy Market Interconnection Plan (BEMIP), plan przygotowany z inicjatywy KE, będący elementem całościowej strategii UE wobec regionu Morza Bałtyckiego. Dotyczy on Danii, Estonii, Finlandii, Niemiec, Łotwy, Litwy, Polski, Szwecji, a także Norwegii (w roli obserwatora). Ma on na celu wsparcie integracji rynków energii w obrębie Morza Bałtyckiego w zakresie rynku energii elektrycznej oraz rynku gazowego (MSZ RP 2009).

Z perspektywy Polski najważniejsze wydają się połączenia gazowe z Danią (BalticPipe) oraz Litwą. Osiągnięcie celów BEMIP pozwoli infrastrukturalnie połączyć kraje bałtyckie z rynkiem UE (MSZ RP 2015). Projekty BEMIP są częścią Planu Odbudowy Gospodarki Europejskiej (European Economic Recovery Plan – EERP), dlatego mogą korzystać z funduszy o wysokości ponad 0,5 mld EUR. Mogą być również finansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, funduszy strukturalnych oraz Instrumentu „Łącząc Europę” (CEF)

(KE 2015b). Głównym celem BEMIP jest wyeliminowanie barier konkurencyjności dla krajów bałtyckich w wyniku:

- 1) zniesienia ograniczeń transgranicznych w handlu energią;
- 2) zwiększenia możliwości przesyłu energii elektrycznej oraz stworzenia wspólnych rezerw energetycznych;
- 3) zniesienia regulowanych taryf;
- 4) pełnego otwarcia rynku detalicznego oraz ustanowienia wspólnej wymiany energetycznej między krajami nordyckimi a bałtyckimi (KE 2015b).

Projekty BEMIP można podzielić na trzy grupy:

- 1) Nordic Master Plan – obejmujący projekty łączące kraje nordyckie, np. projekt Fenno-Skan II (Finlandia i Szwecja), projekt Great Belt (Dania);
- 2) projekty łączące kraje bałtyckie z krajami nordyckimi oraz Polską; zaliczamy do nich połączenia NordBalt (Szwecja i Litwa), LitPol Link (Polska i Litwa) oraz projekty dotyczące rozbudowy infrastruktury energetycznej łączącej trzy kraje bałtyckie;
- 3) połączenia między Niemcami a Polską (KE 2015b).

O konieczności połączenia systemów krajów bałtyckich z systemem zachodnioeuropejskim informują także inne ekspertyzy. Przykładowo raport Central Europe Energy Partners (CEEP) i Atlantic Council z roku 2015 mówi o potrzebie stworzenia tzw. Korytarza Północ – Południe w celu:

- 1) kontynuowania integracji ekonomicznej;
- 2) zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego;
- 3) wzrostu konkurencyjności i odporności ekonomicznej;
- 4) budowy gospodarki niskoemisyjnej w krajach UE (Atlantic Council 2014).

Korytarz Północ – Południe jest „autostradą energii”, która połączy północ i południe kontynentu, jeśli chodzi o energię, transport i telekomunikację. Jednolity rynek europejski nie powstanie jednak bez niezbędnej infrastruktury – terminali, gazociągów, ropociągów oraz systemów przesyłu energii elektrycznej. We wspomnianym raporcie łączne koszty budowy korytarza wycenia się na 50,5 mld EUR, w tym 27 mld EUR na same inwestycje w obszarze energetyki. W 2011 r. Komisja Europejska zaproponowała, by na inwestycje infrastrukturalne przeznaczać rocznie, do roku 2020, średnio 150–200 mld EUR; jest to o wiele większa kwota niż wynikająca z obliczeń autorów raportu. Raport zalicza połączenie energetyczne z krajami bałtyckimi do priorytetowych celów Korytarza Północ – Południe. Stworzenie wspólnego rynku prawdopodobnie przyczyni się do zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego głównie dzięki lepszej dywersyfikacji źródeł energii i dostaw surowców energetycznych, takich jak gaz czy ropa naftowa.

25 lutego 2015 r. Komisja Europejska przedstawiła nowy projekt unii energetycznej, która według KE powinna bazować na trzech długoterminowych celach polityki energetycznej UE:

- 1) bezpieczeństwie dostaw,
- 2) zrównoważonym rozwoju,
- 3) wzroście konkurencyjności.

Aby osiągnąć wymienione cele twórcy projektu skupili się na pięciu najważniejszych obszarach:

- 1) rozwoju bezpieczeństwa energetycznego;
- 2) budowie wspólnego rynku energii;
- 3) zmniejszaniu popytu na energię;
- 4) budowie energetyki niskoemisyjnej;
- 5) zwiększaniu inwestycji w badania i rozwój, w szczególności w dziedzinie odnawialnych źródeł energii (KE 2015c).

Najnowszy projekt unii energetycznej (25 lutego 2015 r.) zaproponowany przez KE nie jest przełomowy, ponieważ kontynuuje jedynie poprzednią politykę UE. Co więcej, można zauważyć, że w wielu przypadkach jest niekorzystny dla Polski i – w mniejszym stopniu – dla Litwy. Chodzi przede wszystkim o pomysły Unii Europejskiej dotyczące dekarbonizacji gospodarki unijnej, czyli rezygnacji z węgla jako istotnego surowca energetycznego. Eksperti, m.in. prof. W. Mielczarski, podkreślają również, że rozbudowa infrastruktury technicznej systemu gazowego sprawi, że firmy z Europy Zachodniej będą mogły sprzedawać rosyjski gaz, co w połączeniu z wycofywaniem się z energetyki węglowej wcale nie zwiększy bezpieczeństwa energetycznego Polski. W projekcie unii energetycznej nie uwzględniono postulatów Polski dotyczących wspólnych zakupów gazu w Rosji czy rezygnacji z aktywnej polityki klimatycznej, która zmusza Polskę do inwestowania w technologie OZE (Mielczarski 2015).

Gazociąg Polska – Litwa

Współpraca między Polską a Litwą w zakresie rynku gazowego do 2004 r. była sporadyczna i dotyczyła projektów o mniejszej skali (zakupienie w Polsce przez Lietuvos Dujos sprzętu technicznego do budowy wewnętrznych gazociągów itd.). Po przystąpieniu do UE oba kraje zintensyfikowały prace nad wspólnymi projektami. Najważniejszym projektem jest budowa gazociągu Polska – Litwa, który pozwoli Litwie bardziej uniezależnić się od polityki ekonomicznej Rosji.

W 2010 r. spółki AB Lietuvos Dujos (od 2016 r. ESO) oraz Gaz-System SA podpisały dokument, który określił cele współpracy w zakresie połączenia systemów gazowych obu krajów (LietuvosDujos.pl 2010a). Według wstępnych obliczeń połączenie gazowe miało mieć 562 km długości oraz miało umożliwić przesył na poziomie 2,3 mld m³ gazu w ciągu roku. Wstępnie inwestycja miała kosztować około 471 mln EUR, przy czym znaczna część kosztów leżałaby po stronie polskiej. Po dodatkowych, względnie niedużych, inwestycjach przepustowość połączenia można byłoby zwiększyć do 4,5 mld m³ rocznie (LietuvosDujos.pl 2010b).

Celem budowy gazociągu Polska – Litwa jest przede wszystkim:

- 1) integracja wyizolowanych rynków państw bałtyckich ze wspólnym rynkiem gazu UE,
- 2) dywersyfikacja źródeł dostaw gazu,

- 3) zapewnienie bezpieczeństwa dostaw gazu,
- 4) stworzenie podstaw konkurencyjności rynku gazowego.

Wykonawcami projektu są krajowi operatorzy przesyłu gazu naturalnego AB Amber Grid z Litwy oraz Gaz-System SA z Polski. Projekt podzielono na 5 etapów:

- 1) analizę biznesową (etap zakończony w 2011 r.);
- 2) studium wykonalności (etap zakończony w 2013 r.);
- 3) uzyskanie statusu projektu będącego przedmiotem wspólnego zainteresowania (2013 r.);
- 4) ocenę wpływu na środowisko (lata 2013–2015);
- 5) projektowanie oraz budowę (lata 2015–2019).

Co ciekawe, dużym akcjonariuszem (37,1%) AB Amber Grid do połowy 2014 r. był rosyjski Gazprom. W wyniku unijnej polityki liberalizacyjnej (III pakiet energetyczny UE) właściciel gazociągów nie może handlować gazem, dlatego Gazprom, będący również udziałowcem Lietuvos Dujos, powinien był zrezygnować z udziałów w przynajmniej jednej z litewskich spółek. Ostatecznie podjął decyzję o całkowitym wycofaniu się z inwestycji litewskich. W efekcie rząd Litwy kontroluje 94% udziałów w swoich spółkach gazowych.

Plan budowy GIPL jest zawarty w wielu krajowych i unijnych dokumentach, m.in. w dziesięcioletnim planie rozwoju sieci (na lata 2013–2022) Litewskiego Operatora Gazociągowych Przesyłowych, dziesięcioletnim planie rozwoju sieci (na lata 2013–2022) europejskich operatorów gazociągów przesyłowych, planie inwestycyjnym BEMIP (na lata 2014–2023) czy planie wdrożenia krajowych priorytetowych projektów dotyczących rozbudowy infrastruktury przesyłu energii elektrycznej i gazu.

W 2013 r. ówczesny minister spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Radosław Sikorski stwierdził, że budowa połączenia gazowego Polska – Litwa bez pomocy finansowej UE nie ma uzasadnienia ekonomicznego. Zgodnie z informacją uzyskaną od ówczesnego dyrektora Lietuvos Dujos Joachima Hockertza UE zgadzała się na sfinansowanie około 60–70% projektu (Staselis 2013). Jeśli UE nie sfinansowałaby projektu w takim stopniu, ceny przesyłu mogłyby wzrosnąć aż o 22% (Juršytė 2012). 17 kwietnia 2015 r. premierzy państw bałtyckich wystosowali do premier Ewy Kopacz list, w którym odnieśli się do udziału Polski w budowie połączenia gazowego między Litwą a Polską. Zdaniem strony polskiej głównym beneficjentem tego połączenia są kraje bałtyckie, jednak największe koszty ponosi Polska, dlatego rząd polski stara się o proporcjonalne rozłożenie ciężaru finansowania projektu (Cire.pl 2015b). Przewidywane koszty budowy interkonektora wynoszą 558 mln EUR, z czego 422 mln EUR będzie musiała pokryć strona polska. W 2014 r. unijna Agencja ds. Współpracy Organów Regulacji Energetyki (ACER) ogłosiła, że Polska otrzyma rekompensatę w wysokości 85,8 mln EUR (z czego Litwa ma zapłacić 54,9 mln EUR, Łotwa 29,4 mln EUR, a Estonia 1,5 mln EUR) (Cire.pl 2015e).

Zdaniem niektórych litewskich ekspertów Polska popełniła wiele błędów w planowaniu własnej polityki energetycznej, tzn. przeszacowała potrzeby kraju

na gaz, co z kolei oznacza, że niedługo może być zainteresowana eksportem gazu. Potwierdzeniem tego może być szereg umów zawartych przez Polskę w ostatnich latach: umowa z Gazpromem w sprawie kupna 11 mld m³ gazu do 2020 r. oraz z koncernem Qatargas (rok 2009) w sprawie corocznych dostaw 1,4 mld m³ do terminalu w Świnoujściu (Staselis 2013). Pod koniec 2014 r. do umowy z Qatargasem dodano aneks dotyczący tego, że gaz przeznaczony do Polski zostanie sprzedany innym odbiorcom, a Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo SA (PGNiG) pokryje tylko różnicę w cenie (Polskieradio.pl 2014). Budowa terminalu LNG w Świnoujściu przez Gaz-System SA, jedna z największych inwestycji energetycznych ostatnich lat, została uznana przez rząd za strategiczną, jeśli chodzi o bezpieczeństwo energetyczne. Początkowo terminal miał być oddany do użytku do 30 czerwca 2014 r. Spółka Gaz-System planuje wybudować w latach 2015–2023 około 2000 km nowych gazociągów w zachodniej, południowej oraz wschodniej części Polski, w tym połączenie Litwa-Polska (Gaz-System.pl 2015). Terminal gazu skroplonego na Litwie może być naturalnym konkurentem dla połączenia gazowego z Polską. Rynek państw bałtyckich ma tylko około 5 mln odbiorców gazu, dlatego dwa tak duże projekty – gazociąg Polska-Litwa oraz terminal Independence w Kłajpedzie – mogą nie mieć uzasadnienia ekonomicznego.

Raczej pewne jest, że budowa gazociągu Polska – Litwa zostanie zakończona. Gwarancją są postanowienia polityczne na poziomie unijnym. Wydaje się, że Polska w dłuższej perspektywie czasowej może być zainteresowana reeksportem gazu do wschodniego sąsiada, dlatego będzie dążyć do ukończenia GIPL.

Most energetyczny Polska – Litwa

Rozmowy o budowie połączenia elektroenergetycznego między Polską a Litwą ciągną się praktycznie od początku transformacji, kiedy rządy obu państw postanowiły zwiększyć swoją niezależność energetyczną. Sieci Litwy, Łotwy oraz Estonii ciągle działają jako część kontrolowanego przez Rosję systemu IPS/UPS. Jest to przeszkodą w pełnej integracji wewnątrzunijnego systemu energetycznego oraz może stanowić potencjalne zagrożenie dla bezpieczeństwa dostaw energii.

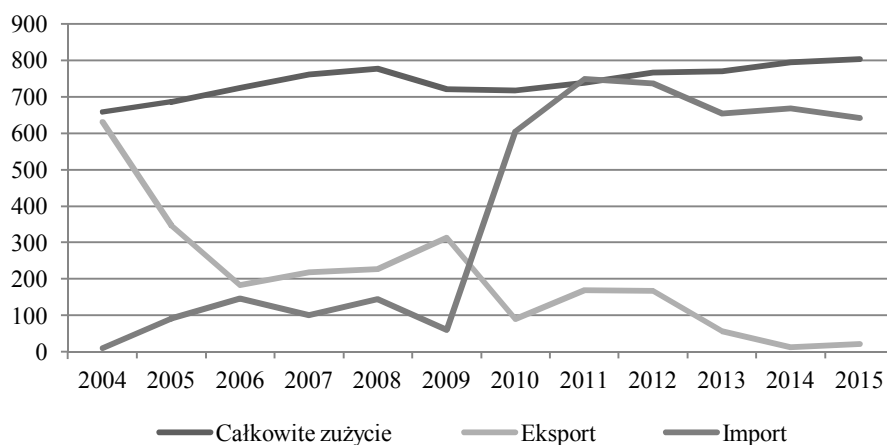
Gdyby rządowa deklaracja z maja 1999 r. weszła w życie, systemy energetyczne państw mogłyby zostać połączone już w 2002 r. Spotkanie ministrów gospodarki Litwy i Polski w Warszawie zaowocowało nie tylko podpisaniem deklaracji o intensyfikacji współpracy w dziedzinie energetyki między spółkami litewskimi a polskimi, ale również umową między Lietuvos Energija (LE) a Polskimi Sieciami Elektroenergetycznymi SA oraz Energią SA. Umowa dotyczyła początku współpracy, której celem było połączenie krajowych systemów elektroenergetycznych.

Niemniej postanowienia umowy nie weszły w życie. Zdaniem ekspertów projekt z 1999 r. miał ekonomiczne uzasadnienie, dlatego mógł być atrakcyjny dla potencjalnych inwestorów. W tym czasie na Litwie działała jeszcze elektrownia

atomowa w Ignalinie, która w ciągu roku była w stanie wytworzyć około 16 mld kW/h względnie taniej energii elektrycznej, dwukrotnie przewyższającej zapotrzebowanie całej litewskiej gospodarki. Litwa mogła eksportować swoje nadwyżki nie tylko do Polski, ale też do dalszych krajów Europy, tym bardziej że umowa przewidywała poprawę możliwości przesyłowych przy granicy polsko-niemieckiej w celu zwiększenia transportu litewskiej energii. Umowa miała zostać zrealizowana maksymalnie w ciągu następnych 5 lat. Planowano uruchomienie linii o mocy 1000 MW między Ełkiem a Olitą. Trudno jednoznacznie stwierdzić, jakie były główne przyczyny zaniechania projektu z 1999 r. Krótco po podpisaniu umowy na Litwie zmienił się premier – Rolandas Paksas zastąpił Gediminas Vagnoriusa. Co ciekawe, zdaniem Vagnoriusa na zaniechanie projektu przez stronę litewską miały wpływ głównie spółki rosyjskie i francuskie, które były zainteresowane tym, żeby Litwa wycofała z użytku swoją elektrownię atomową. Gdyby powstał most energetyczny między Polską a Litwą, Litwa podczas późniejszych negocjacji akcesyjnych z UE prawdopodobnie nie zgodziłaby się na zamknięcie elektrowni jądrowej, które rozpoczęło się zamknięciem pierwszego bloku w 2004 r. Ostatecznie elektrownia atomowa na Litwie przestała działać pod koniec 2009 r. Bardzo możliwe, że to właśnie presja ze strony biznesu wpłynęła na decyzje polityczne o wstrzymaniu współpracy z Polską (Rainakienė 2011).

Z drugiej strony dyrektor Lietuvos Energija Rymantas Juozaitis, tłumacząc w 2006 r., dlaczego prace nad mostem energetycznym nie są kontynuowane, twierdził, że *polscy energetycy boją się tańszej energii, a politycy – górników, którzy nie chcą, żeby były zamykane elektrownie węglowe po rozpoczęciu importu energii elektrycznej. Dane argumenty nie są nagłaśniane, jednak sądzę, że to one i są największym hamulcem projektu* (Delfi.lt 2006).

Wykres 1. Bilans energii elektrycznej na Litwie w latach 2004–2015, tys. TOE (tona oleju ekwiwalentnego)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych (LSD 2015).

Wykres 1 przedstawia zmiany w bilansie energii elektrycznej na Litwie w latach 2004–2015. Warto zauważyć, że 2009 r. był dla Litwy niezwykle istotny. Z kraju eksportującego energię elektryczną Litwa stała się jej importerem, w dużej mierze zależnym od Rosji. Warto przy tym zauważyć, że w badanych latach konsumpcja energii elektrycznej systematycznie rosła. W 2008 r., tuż przed zamknięciem ostatniego bloku litewskiej elektrowni jądrowej, wznowiono prace nad projektem połączenia między Polską a Litwą. Założono polsko-litewską spółkę LitPol Link sp. z o.o., która miała wykonać prace przygotowawcze w projekcie budowy mostu energetycznego. Udziały w spółce zostały równo podzielone między Polskie Sieci Elektroenergetyczne SA oraz litewskiego operatora Litgrid AB.

Profesor W. Mielczarski, koordynator projektu połączenia z ramienia Komisji Europejskiej (european energy coordinator), wyróżnił pięć obszarów, które mogłyby spowolnić realizację projektu lub nawet ją uniemożliwić:

- 1) koordynacja prac oraz zobowiązania Polski i Litwy,
- 2) brak synchronizacji systemu w poszczególnych rejonach,
- 3) stabilność polskiego systemu przesyłu i rozdziału energii elektrycznej,
- 4) wymogi dotyczące ochrony środowiska naturalnego,
- 5) ustawodawstwo polskie związane z nieruchomościami przeznaczonymi na cele publiczne (Rainakienė 2011).

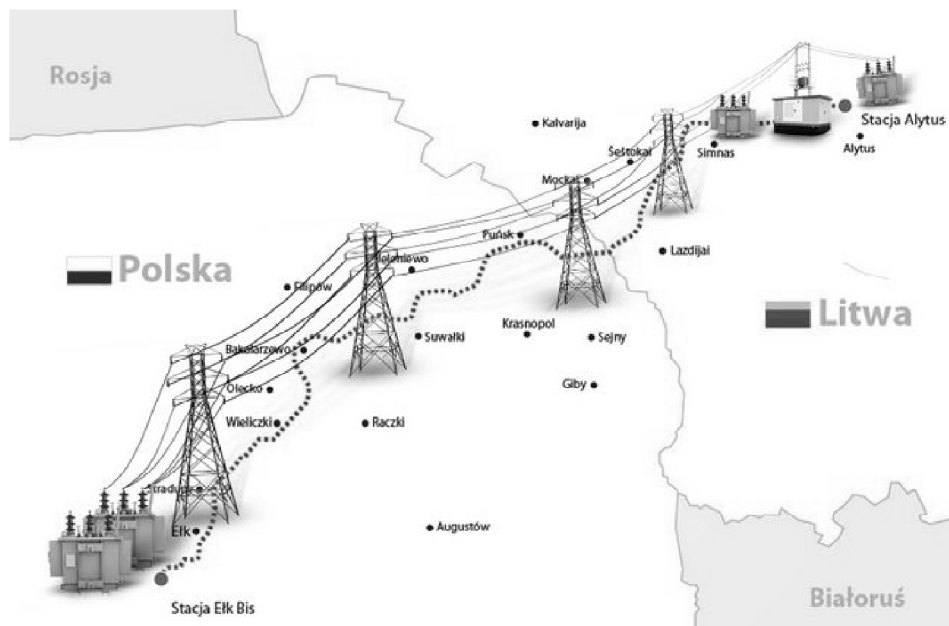
Odnosząc się do wymienionych punktów, można stwierdzić, że obie strony stopniowo je eliminowały. Przykładem może być fakt, że w lipcu 2015 r. sejmowa komisja energetyki przygotowała projekt specustawy w celu przyśpieszenia procedury wywłaszczania nieruchomości pod sieci energetyczne o strategicznym znaczeniu dla państwa. Projekt ustawy o szczególnych zasadach przygotowania i realizacji strategicznych inwestycji w zakresie sieci przesyłowych jest odpowiedzią na unijne rozporządzenie z 2013 r. Przedstawiciele gmin, których bezpośrednio dotyczy dana ustawa, nie są zadowoleni z zawartych w niej zapisów. Szybka ścieżka wywłaszczania nieruchomości w zamian za odszkodowania będzie polegała m.in. na tym, że wysokość odszkodowania będzie negocjowana przez inwestora i właściciela nieruchomości. Jeśli nie dojdą oni do porozumienia, wysokość tę ustali wojewoda. Oczywiście właściciel będzie mógł się nie zgodzić z propozycją wojewody i dochodzić swoich praw w sądzie, niemniej nie powstrzyma to wywłaszczenia i kontynuowania inwestycji.

Zdaniem mieszkańców nieruchomości zagrożonych wywłaszczeniem sąsiedztwo linii wysokiego napięcia jest groźne dla zdrowia i powoduje m.in. wzrost zachorowań na białaczkę u dzieci (Cire.pl 2015f). Oprócz wymienionych zagrożeń istnieją też inne, które mogą uniemożliwić powstanie mostu energetycznego. Jest to m.in. alternatywny pomysł budowy połączenia z obwodem kaliningradzkim, gdzie Rosjanie budują elektrownię atomową.

20 kwietnia 2015 r. zostało podpisane porozumienie dotyczące wspólnych zasad obrotu energią dla LitPol Link. Szacuje się, że koszty budowy mostu energetycznego wyniosą 448 mln EUR, przy czym 217 mln EUR będzie pochodzić

z funduszy europejskich (Delfi.lt 2015). Przykładowo litewski AB Litgrid otrzyma z Europejskiego Banku Inwestycyjnego finansowanie w wysokości 65 mln EUR (Cire.pl 2015a).

Rysunek 1. Położenie mostu energetycznego LitPol Link, Ełk – Olita

Źródło: (LitPol Link 2015).

Projekt LitPol Link zakłada budowę 163 km linii energetycznych 400 kV – 51 km po stronie litewskiej – o przepustowości 500 MW. Linia przebiega przez województwa podlaskie i warmińsko-mazurskie. Zostały wybudowane stacje elektroenergetyczne w Ełku oraz Olicie (Alytus) na Litwie. Ogółem jest to 11 obiektów inwestycyjnych – cztery stacje 400 kV oraz siedem stacji wysokiego napięcia. Most powinien zostać oddany do użytku w 2015 r., a przewidywany okres życia urządzeń szacuje się na 50 lat (LitPol Link 2015). Pierwszy przesył energii elektrycznej odbył się 9 grudnia tego roku. Rysunek 1 przedstawia przebieg połączenia elektroenergetycznego Ełku z Olitą.

Most energetyczny między Polską a Litwą nie jest jedynym połączeniem Litwy z zachodnioeuropejskim systemem. BEMIP zakłada również budowę mostu energetycznego NordBalt, Litwa – Szwecja (budowane przez spółki Svenska Kraftnät i Litgrid). Rozmowy o projekcie połączenia Litwy i Szwecji rozpoczęły się jeszcze w 2004 r. Ostatecznie strony doszły do porozumienia dziewięć lat później. Docelowo moc połączenia ma wynosić około 700 MW. Połączenie jest możliwe dzięki ułożeniu na dnie morza kabla HVDC (high-voltagedirectcurrent)

o długości 400 km. Co ciekawe, jest to najdłuższy na świecie tego typu kabel. W czerwcu 2015 r. wykonanie projektu oceniano na 90% (Moskwik, Ujazdowski 2015). NordBalt powinien zostać uruchomiony jeszcze w 2015 r. 14 grudnia odbyła się oficjalna inauguracja Nordbalt oraz LitPol Link (Maciążek 2015b), jednak rzeczywisty przesył energii elektrycznej między Litwą a Szwecją rozpoczął się 1 lutego 2016 r. Przyczyną zwłoki były problemy techniczne spowodowane niedużym pożarem po stronie szwedzkiej (obok stacji Nybro).

Po uruchomieniu połączeń LitPol Link oraz NordBalt zostaną zlikwidowane kwoty związane z wytwarzaniem energii elektrycznej w elektrowniach termofikacyjnych oraz litewskiej elektrowni w Elektrenach; pozwoli to zaoszczędzić nawet ponad 50 mln EUR. Część tej sumy zostanie przekazana spółce Lietuvos Energijos Gamyba (LEG) na pokrycie części wydatków związanych ze stałą opłatą ponoszoną przez konsumentów gazu. Opłata ta zależy od tzw. „modelu wydajności gazu naturalnego” i jest związana z bezpieczeństwem gazowym państwa litewskiego. Ocenia się, że oszczędności wynikające z uruchomienia LitPol Link i NordBalt wpłyną na zmniejszenie kosztów ponoszonych przez litewskich użytkowników końcowych (Alfa.lt 2015).

W pakiecie dotyczącym unii energetycznej Litwa, Łotwa i Estonia są traktowane jako całość, ponieważ nie są zintegrowane z siecią europejską. Dzięki połączeniu Estonii z Finlandią (za pomocą Estlink 1 i 2) poziom połączeń międzysystemowych szacuje się na 10% (w 2011 r. tylko 4%). Ukończenie projektu LitPol Link pozwoli zwiększyć poziom połączeń międzysystemowych Polski do 4%. W przyszłości Polska planuje stworzyć połączenie z Niemcami (Krajnik – Vierraden), dzięki czemu poziom połączeń wzrośnie do 10% (KE 2015a).

W lipcu 2016 r. litewski operator Litgrid ogłosił przetarg na poszukiwanie nowej trasy połączenia z Polską w celu prowadzenia dalszej synchronizacji systemów elektroenergetycznych krajów bałtyckich z krajami zachodnimi UE. Warto też zaznaczyć, że zdaniem szefa litewskiej spółki Daivisa Virbickasa połączenie LitPol Link, mimo że działa niezawodnie, nie jest w pełni wykorzystywane, tzn. średnia przepustowość wynosi tylko 221 MW zamiast możliwych 500 MW. W dodatku od chwili uruchomienia połączenie nie było wykorzystywane przez 2/3 czasu. Strona polska twierdzi, że zaniża przepustowość w celu zmniejszenia zagrożenia niezawodności polskiego systemu elektroenergetycznego (Litgrid.eu 2016).

Budowa wspólnej elektrowni jądrowej na Litwie

Niedługo po zapadnięciu decyzji o wycofaniu z użytku elektrowni atomowej w Ignalinie litewscy politycy uznali, że warto wybudować nową elektrownię jądrową na miejscu starej. W marcu 2007 r. litewski rząd ogłosił, że Polska stanie się kolejnym, obok Estonii i Łotwy, partnerem w budowie nowej elektrowni jądrowej. W lipcu 2011 r. w wyniku bezpośrednich negocjacji został wyłoniony

strategiczny inwestor z Japonii – spółka Hitachi Ltd. oraz jej spółka zależna – Hitachi-GE Nuclear Energy Ltd. Oprócz Hitachi swoją propozycję złożył również Westinghouse, spółka zależna od japońskiego koncernu Toshiba (VAE.lt 2011). Hitachi zaproponowała budowę reaktora ABWR należącego do III generacji o łącznej mocy 1350 MWe. Warto zauważyć, że japoński inwestor został wybrany wkrótce po katastrofie nuklearnej w Fukushima w marcu 2011 r., gdy wiele państw zadeklarowało wycofanie się z inwestycji w energetykę jądrową. Zdaniem ekspertów pozwoliło to wynegocjować Litwie bardzo korzystne warunki.

W grudniu 2011 r. strona polska (PGE) oficjalnie poinformowała, że rezygnuje z uczestnictwa w budowie elektrowni jądrowej na Litwie. Prawdopodobnie przyczynami tego były kontrowersje dotyczące kosztów i przyszłych udziałów w inwestycji. Na Litwie zostało to odebrane jako decyzja wyłącznie polityczna. Zdania w Polsce również były podzielone; świadczy o tym zachowanie ówczesnego ministra spraw zagranicznych Radosława Sikorskiego. Niedługo po ogłoszeniu decyzji o wycofaniu się ze wspólnego projektu z funkcji prezesa PGE SA zrezygnował Tomasz Zadroga.

W 2012 r. w referendum konsultacyjnym ponad 64% głosujących obywateli Litwy opowiedziało się przeciwko budowie nowej elektrowni jądrowej na Litwie. Niemniej jednak w 2014 r. Litwa podpisała ze spółką Hitachi memorandum dotyczące kontynuacji budowy elektrowni. Premier Litwy powrócił do rozmów o budowie nowej elektrowni jądrowej na Litwie podczas spotkania z premierami Łotwy i Estonii. Podkreślił, że inwestycja zależy od oceny opłacalności ekonomicznej przedsięwzięcia (Jakóbiak 2015a). Obecnie w projekcie oficjalnie uczestniczą Litwa, Łotwa oraz Estonia.

Zasadność ekonomiczna – odnosząca się do ceny za energię elektryczną – budowy elektrowni jądrowej na Litwie w dużej mierze zależy również od tego, jak będzie wyglądał rynek energii elektrycznej w przyszłości. Warto pamiętać o tym, że Litwa nie jest jedynym krajem w regionie, który ma plany rozwoju energetyki jądrowej. Elektrownie jądrowe powstające po stronie białoruskiej oraz w obwodzie kaliningradzkim – elektrownia jądrowa w Ostrowcu oraz Bałtycka Elektrownia Atomowa obok m. Niemna – za kilka lat mogą stać się źródłem taniej konkurencyjnej energii, co spowoduje, że budowa elektrowni na Litwie przestanie być atrakcyjna dla potencjalnych inwestorów.

Białoruska inwestycja w Ostrowcu została ukończona w 20%. Pierwsza białoruska elektrownia jądrowa będzie się składała z dwóch bloków energetycznych o łącznej mocy 2400 MW, a pierwszy blok zostanie uruchomiony w 2018 r. (Cire.pl 2015d).

W czerwcu 2013 r. budowa Bałtyckiej Elektrowni Atomowej w obwodzie kaliningradzkim została de facto wstrzymana przez Rosatom, który ogłosił, że planuje instalację reaktorów o mniejszej mocy niż wstępnie zakładano. Wiąże się to z dużymi zmianami w projekcie oraz długą procedurą uzgodnień. Początkowy projekt zakładał budowę dwóch bloków o łącznej mocy 2400 MW, a uruchomie-

nie elektrowni było planowane na rok 2016. Prawdopodobnie decyzja o zmianie projektu jest związana z tym, że w obecnie obwód kaliningradzki jest odizolowany od systemu energetycznego UE, a – biorąc pod uwagę pogarszające się stosunki między UE a Rosją – taka sytuacja może się utrzymać również w najbliższych latach (Cire.pl 2015c). W grudniu 2014 r. prezydent Rosji ponownie podkreślił, że budowa elektrowni jest kontynuowana.

Co ciekawe, rosyjski przemysł atomowy nie został objęty sankcjami UE w związku z napiętą sytuacją na Ukrainie. Ponieważ Polska ma opóźnienia, jeśli chodzi o budowę własnej elektrowni jądrowej, a rozbudowa elektrowni w Ostrołęce została zamrożona do czasu otwarcia połączenia LitPol Link, Rosja może mieć szansę na eksportowanie przyszłych nadwyżek do Polski, szczególnie na północ i wschód kraju, gdzie – z racji oddalenia od największych elektrowni – może brakować energii elektrycznej (Maciążek 2015a).

Podsumowując, należy stwierdzić, że budowa litewskiej elektrowni jądrowej w partnerstwie z Polską obecnie została wstrzymana. Nie znaczy to jednak, że Polska nie zostanie partnerem Litwy. Byłoby to możliwe, gdyby PGE zaniechało budowy elektrowni w Polsce, np. z powodu sprzeciwu społeczeństwa. Mający powstać w przyszłości most energetyczny jest dodatkowym argumentem za tym, żeby Polska uczestniczyła w budowie elektrowni jądrowej na Litwie.

Zakończenie

Większość energii elektrycznej UE jest wytwarzana w krajach członkowskich unii. Połączenia infrastrukturalne są niezwykle istotne dla wymiany wewnątrz krajów unijnych, tym bardziej że szybki rozwój zielonej energetyki wymaga dodatkowej integracji w celu zapewnienia płynnego działania systemu.

Współpraca Litwy i Polski w zakresie energetyki opiera się głównie na polityce energetycznej UE. Można założyć, że bez wsparcia funduszy unijnych ani projekt LitPol Link, ani projekt GIPL nie byłyby wdrażane w takim tempie jak obecnie. Potwierdza to tezę, że współpraca polsko-litewska opiera się raczej na decyzjach politycznych, a nie ekonomicznych. Wydaje się, że Litwa, z braku rozsądnych alternatyw, jest bardziej zainteresowana połączeniem energetycznym niż Polska. Połączenie Litwy z krajami nordyckimi jest bardzo ważne, ale również – bardziej kosztowne. Projekt budowy wspólnej elektrowni jądrowej, z powodu braku precyzyjnych wyliczeń ekonomicznych oraz braku zainteresowania ze strony polskiej, nie wygląda na przyszłościowy.

Warto pamiętać, że projekty polsko-litewskie mogą znacząco zwiększyć bezpieczeństwo energetyczne regionu Morza Bałtyckiego, co może przynieść wymierne korzyści ekonomiczne całej UE. Bezpieczeństwo energetyczne, obok konkurencyjności i ochrony środowiska, jest istotnym celem polityki Unii. Potwierdzają to akty prawne przyjęte w celu pełnej integracji europejskiego rynku

energii. Obecnie Unia Europejska importuje około 53% konsumowanej energii, a w niektórych krajach import gazu zależy od jednego dostawcy – Rosji. Dywersyfikacja źródeł energii oraz dostawców jest kluczowa dla zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego w regionie Morza Bałtyckiego oraz w całej UE (KE 2015d).

Bibliografia

- Alfa.lt (2015), *Energetinis saugumas vartotojams kainuos mažiau*, 9<http://alfa.lt/straipsnis/49874787/energetinis-saugumas-vartotojams-kainuos-maziau>.
- Atlantic Council (2014), *Completing Europe. From the North-South Corridor to Energy Transportation, and Telecommunications Union*, Raport Atlantic Council oraz Central Europe Energy Partners, Washington, www.cire.pl/pokaz-pdf-%252Fpliki%252F2%252Fcompletingeurope_report2.pdf.
- Cire.pl (2015a), *EBI sfinansuje budowę połączenia Polski z Litwą*, www.cire.pl/item,105215,1,0,0,0,0,0,ebi-sfinansuje-budowe-polaczenia-polski-z-litwa.html.
- Cire.pl (2015b), *Kopacz: Polska popiera budowę połączenia gazowego Polska – Litwa*, www.cire.pl/item,112677,1,0,0,0,0,0,kopacz-polska-popiera-budowe-polaczenia-gazowego-polska-litwa.html.
- Cire.pl (2015c), *„Kommiersant”: rząd nadal nie ma planu energetycznego dla Kaliningradu*, www.cire.pl/item,101318,1,0,0,0,0,0,kommiersant-rzad-nadal-nie-ma-planu-energetycznego-dla-kaliningradu.html.
- Cire.pl (2015d), *Białoruś. Wykonano 20 proc. prac na budowie elektrowni jądrowej*, www.cire.pl/item,109922,1,0,0,0,0,0,bialorus-wykonano-20-proc-prac-na-budowie-elektrowni-jadrowej.html.
- Cire.pl (2015e), *Premier Litwy: Polska wykorzystuje interkonektor do nacisku na Brukselę*, www.cire.pl/item,112510,1,0,0,0,0,0,premier-litwy-polska-wykorzystuje-interkonektor-do-nacisku-na-bruksele.html.
- Cire.pl (2015f), *Sejmowa komisja zakończyła prace nad projektem specustawy przesyłowej*, www.cire.pl/item,113817,1,0,0,0,0,0,sejmowa-komisja-zakonczyla-prace-nad-projektem-specustawy-przesylowej.html.
- Delfi.lt (2006), *Elektros tilto tiesimas toliau vilkinamas*, www.delfi.lt/verslas/verslas/elektros-tilto-tiesimas-toliau-vilkinamas.d?id=8866391.
- Delfi.lt (2015), *Elektros tiltas Lietuva–Lenkija juda į priekį*, www.delfi.lt/verslas/energetika/elektros-tiltas-lietuvalenkija-juda-i-prieki.d?id=67808010.
- Gaz-System.pl. (2015), *GAZ-SYSTEM SA rozpoczyna prace projektowe dla nowych gazociągów*, www.gaz-system.pl/centrum-prasowe/aktualnosci/informacja/artykul/202023.
- Hughes L., Lipsy P. (2013), *The Politics of Energy* [w:] Annual Review of Political Science, Washington, <http://llewelynughes.net/wp-content/uploads/2013/05/annurev-polisci-072211-143240-2.pdf>.

- MSZ RP (2009), *Memorandum of Understanding on the Baltic Energy Market Interconnection Plan*, www.msz.gov.pl/resource/2e8ae9d4-5675-441c-b300-32f29dfa7630.
- MSZ RP (2015), *Baltic Energy Market Interconnection Plan*, www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/zagraniczna_polityka_ekonomiczna/polityka_energetyczna/baltic_energy_market_interconnection_plan/?printMode=true.
- Nowak B. (2010), *Bezpieczeństwo energetyczne Polski w kontekście bezpieczeństwa energetycznego Unii Europejskiej* [w:] Sokolewicz W. (red.), *Krytyka Prawa Niezależne Studia nad Prawem*, t. II: *Bezpieczeństwo*, Warszawa.
- Polskieradio.pl (2014), *PGNiG dogadało się z Qatargas ws. późniejszych dostaw gazu LNG do Polski*, www.polskieradio.pl/42/3167/Artykul/1314676,PGNiG-dogadalo-sie-z-Qatargas-ws-pozniejszych-dostaw-gazu-LNG-do-Polski.
- Rainakienė E. (2011), *Elektros tiltas – amžinas valdininkų įkaitas*, <http://alfa.lt/straipsnis/11207657/elektros-tiltas-amzinas-valdininku-ikaitas?p=3>.
- Staselis R. (2013), *Vamzdis „pirk arba mokėk”*, „Verslo žinios” nr 47/2013.
- VAE.lt (2011), *„Westinghouse” pristatė savo pasiūlymą investuoti į Visagino AE*, www.vae.lt/lt/naujienos/2011/westinghouse-pristate-savo-pasiulyma-investuoti-i-visagino-ae.

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie współpracy Litwy i Polski na przykładzie wspólnych projektów energetycznych w latach 2004–2015. Współpraca polsko-litewska została zintensyfikowana po wstąpieniu przez oba państwa do Unii Europejskiej dążącej do budowy wspólnego rynku energii. Do najważniejszych obszarów współpracy wymienionych państw można zaliczyć budowę mostu energetycznego i gazociągu, współpracę na rzecz budowy elektrowni jądrowej w Wisagini oraz inne przedsięwzięcia podejmowane w ramach BEMIP. Wszystkie wspólne projekty, mimo deklaracji zainteresowanych, nie są rozwijane zgodnie z wcześniejszymi planami. Autor artykułu próbuje przybliżyć przyczyny współpracy, jej przebieg, główne trudności oraz możliwe skutki analizowanych projektów.

Słowa kluczowe: współpraca polsko-litewska, sektor energii elektrycznej, polityka energetyczna

Summary

Polish-Lithuanian Cooperation in the Context of the Common European Energy Market Formation in 2004–2015

The purpose of this article is to present Lithuanian and Polish cooperation on joint energy projects in 2004–2015 in line with the European Union's initiative

to build the Common European Energy Market. Polish-Lithuanian cooperation has intensified after both countries' accession to the EU, and the most important areas of cooperation of the analyzed countries include the construction of a power bridge, construction of a pipeline, cooperation in the construction of the Visaginas Nuclear Power Plant and cooperation within the framework of BEMIP.

Despite the declarations, none of the joint projects is being developed in accordance with agreed plans. This article tries to clarify the cause of cooperation, how it developed, the main barriers and difficulties, and the possible consequences that arise after the implementation of the analyzed projects.

Keywords: Polish-Lithuanian cooperation, electric power sector, energy policy

JEL: F15, F55, Q48